

HIRU LIBURU, HIRU BEGIRADA

JOXE AUSTIN ARRIETA

Ohore ikaragarria da niretzat gaur hemen zuen aurrean mintzatu ahal izatea, zentzu hertsian izan ere: ohore **ikara-garria**¹. Hainbeste non tentatua ere banagoen Antsa Otxoa Ozaetakoaren harako eresi famatu harekin has-teko: «*Oinetako lur hau jabilt ikara/ lau haragiok berean berala/ Martin Bañez Ibarretan hil dala...*». Baina lasai, ni neu nintzen Martin Bañez poeta hura ez baita benetan hil, hala uste nik behintzat, eta beraz ez dut bertsoa haren alarguntsak bezala amaitu beharrik, shock traumatiko totalaren eraginpean: «*Har-tuko dot esku batean gezia/ bestean zuzi irazekia/ erreko dot Aramaio guzia*». Ez, jainkoek aparta. Bego Aramaio, eta «dabe-

nak ez bemaio». Nahiko lan badugu bestela ere mende-amaiera ziztrin honetako ganboar eta oinaztarrok, gure artean, literatura dela eta ez dela ere, hitzetik hortzera edo hitzetik horz-kadara ibili gabetanik.

«*Idazteko desioa ilunkiago baina beti da desioari buruz idazteko desioa; azken finean, desio ezinezkoari buruz idazteko desio ezinezkoa*» — dio Guido Mannoni literatur kritikoak.

Ederki gaude. Hori hala baldin bada, eta baliteke izatea, a ze ofizio edo afizio inozoa gurea. Gure erdara ohizkoan esanda, «*apaga y vámonos*». Baina itzali? Ez, hobe erretzea. Erre itzazue, beraz, edozein bazterretan «*Arrotzarena eta Neurtitz neurgabeak*», kiskali «*Bertso-paper printzatuak*», erraustu «*Mintzoen mintzak*». Ez baitute ezertarako balio. Letra hilak dira, desio ezinezko baten hondakin hutsalak. Hala dinost bederen neure baitako «*Arratoiak*» —lizentzi baldin bazait Atxagarenetik mailegu hau hartzea—, «*plajio*» hitz badaezpadakoa alde batera utziz, denok baititugu geure gogartean halatsuko ahotsak, baita bes-telakoak ere, «*Sabino*»ak alegia. Gaur, ordea, isilarazi egin beharko neure Arratoi hori, batere atarramendu onik aterako badugu, bere kasa utziz gero ikaragarriak esaten dizkit-eta, berebetiko partitura mingotsa karraskatuz: «*poeta txarra haiz, motel, xirula marrantatu zaion Pindaro herren eta ridikuloa, belaunaldi derrotatu baten panegirikotan espezializatua...*», etabar, etabar. Nazkagarri hutsa baita, ikusten duzuenek, nire erraietako Arratoi hau. Ez dakit nondik datorkidan: erruduntasun-sentimendu gaizki sendatu baten mamua ote?, jaso (eta jasan) dudan hezkuntza erlijioso larderiatsuaran itzala, agian?, erro sakonagoak dituzkeen fantasma pamerial baten errainua?... Nahiago nuke neronek baneki.

Eta luzamendutan ibili gabe, aurkeztu egingo dizkizuet berehala gaur hona zuen aurrera dakartzadan izar gonbidatuak. Saiatu naiz «*parte txarrekoak*» izan ez daitezen —halakoak *zazpi destatuz* urrunarazteko konjuroak ere bazeuden gure arbasoen garaian. Behinola «*manu militari*» mehatxupearan dantzarazi nituen txotxongilo haiek ere ez dira: jubilazioa eman diet, oraingoz. Nolabait, Bernardoreneko *Sabino*-ren tankerakoa-goak dira, nik uste —bidenabar esanda, ba al dakizue *plajioa*-

-ren izen modernoa zein den? *intertestualitate*a.—. Eta mese-
dez ez gaitzen txiste txarretan endreda, Sabino hori Arana
den ala ez, zeren nik orduan baietz erantzun beharko bainuke,
ganboarri ere zor zaigula aitaren *herentzia* ren senipartea, eta
p rotestanteok ere kristau garela, are gehiago: katolikoak baino
kristaugo, etabar, etabar. Igerriko zenioten, honez gero, horrela
mintzatzen hasi zaizuena nor den, ezta? Jaun-andreok, zuekin
gaurko lehen izar gonbidatua, nire baitako «ni-ki» rik borroka-
lariena, *engage*-tuena, konprometituen eta, zenbaitetan, gogai-
karriena: zuekin, *Parlamentox* (..txalorik jo nahi badiozue,
aurrera, gustatzen zaizkio-eta, ez pentsa). Dena dela, agintzen
dizuet gaurkoan ez diodala mikrofonoa gehiegitan utziko,
behar-beharrezkoa izan ezik. Eta zergatik hori? Ba, Ariadna-
ren haria aurkitu nahi dudalako. Eta ez «Labirintoan» barrena,
hango eta hemengo minotauro guztiekin, zipoka eta zirika,
bultzaka eta muturka ihardun; horrexegatik. Eta nola nire
Parlamentox honek erretxina eta petrala izaten ere badakien
behin baino gehiagotan, —munduan beste askok lez, nire arta-
buruak ere oskolez—, hobe ahal dudan neurrian behinik-behin
kontrolpean edukitzea. Oso zaila baita antzematen noiz iga-
rotzen garen nor geure ideien defentsa zilegi eta beharrezkoa-
ren eremutik nor geure «*ego*» ustez gutxietsiaren kasketare-
nera, ulertzen? Azken batean, *mathaiotes mathaiotetoon kai*
panta mathaiotes / vanitas vanitatum et omnia vanitas, edo
gure hizkuntzan esanda: «*hi bahaiz?, ba ni banauk*». Hizkun-
tza internazionala, inon internazionalik bada. Ariadnaren haria
ez doa hortik, ordea. Eta horixe bilatu nahi dut nik gaur hemen,
zuen aurrean. Nori enkargatu diodan ikertze-lan gaitz hori?
Neure «ni-ki» en artean Sherlock Holmesik ez baitaukat. Eske-
rrak, halako batean ere, bonbila piztu zitzaidalda: «*Maixu Beltza-
ri deitu beharko diok*»— aholkatu zidan nire barne-ahots *parte*
oneko batek. Uste dut Unibertsitate honek berpizten didan
nostalgia *ma* izan zela ahots hori, sasoi hobeagoen edo sinpleki
gazteagoen urrunespenarena. Hamahiru, hamalau urte pasa
baitira jadanik, *jesus-maria-ta-jose*, «*ene jesus*», «*kresala*», «*ehun*
metro», eta enparauak, hemengo auletan esplikatzen edo lar-
daskatzen nituenetik. *Maixu Beltz* deitzen zidaten zenbait lagu-
nek orduan, espero dut nire larmintzaren kolorearengatik
bakarrik izango zela. Horixe duzue gaurkoan, bada, bigarren

izar gonbidatua, inbestigazio inposible honen ardura nagusia —berak sekula esango ez lukeen bezala esanda— bere gain hartu duena. Pedante samarra baita gure *Maixu Beltz* hau, «*konplizitatea*» beharrean «*sopikuntasuna*» eta «*aurpegira botatzea*» ordez «*jaukikatu*» eta horrelakoak esan edo idatzi ohi dituen. Langilea bai, bada: hor ibili da asteotan, buru-belarri, formalismoaz, estrukturalismoaz, barthismoaz eta lacanismoaz etxean dituen liburu, apunte eta bitakora-kaier guztiak arakatzen. Hala ere, alde zuzenetik aitortzea hobe, ez du ezer funtsezkorik lortu; agian desentrenatua dagoelako, irakasletzaren ofizioa aspaldi utzia izaki; edo zahartu egin delako, besterik gabe, «neure honen» neuronek duela hamalau urte bezain bizkor funtzionatzen ez, agian... Baina ez. Guzti horiek (barkatu!: *horiek guztiak*, Euskaltzaindia dixit) aitzakiak direlakoan nago. Nire susmoa zera baita, *Besteak* ez diola utzi *Maixu Beltz*-ari bere lanari etekinik ateratzen. *Besteak*... Eta nor da *Beste* hori? Hirugarren gonbidatua, *The third man*, *El tercer hombre*, euskaratua ere badagoena porzieto: *Hirugarren gizona*. Eta nor da berau?... *Martin Bañez* noski!, hain zuzen eta hain oker ere, dagoeneko zuentzat ezaguna, hor nonbait, Arrasate eta Garagartza arteko bidean, oinaztarren segadetan behin eta berriroerori eta, hori gertatzen zaion bakoitzeko, bere alarguntsa-gai den *Antsa Otxoa Ozaetakoa*-ren sumindura patetikoa sustatzen duena, *Aramaiori hartu deusat gorroto*, nahiz eta ez, zauritu bai baina ez da hiltzen eta, beraz, *Aramaiori, dabenak ez bemaio*... Bera dela esan dizuet, baina ez nago seguru. Orson Welles pelikulan bezala, ezkutatu egiten baita gau ilunean, Vienako kale-bazter eta etxe-hondakinen artean; baita estoldetan ere..., eta atzetik narraio, linterna xume bat garraio, baina alde egiten dit arraio. Eta okerreba ba al dakizue zer den?... Barkatu, nazka, narda eta higuina eragiten badizuet, baina estoldetan zertzuk ibiltzen dira?... Ba horixe: *Martin Bañez*-i segika, *Arratoia*-ekin egiten dudala topo askotan. Bernardorenkoa bera ote den ez dakit, baina antzekoa. Zer uste zenuten, ba? Zer uste genuen denok? Poesia lore eta txorizko sinfonia dotorea zela, ala?... Batzutan (edo *batzuetan*, ja ez dakit nola esan behar den!: *Euskaltzaindiari hartu deusat gorroto*), batzutan, nioen, izan daiteke, eta izan behar da, behar bada, estoldetatik gora igo, kalerako irteera topatu, estalkia

kendu eta eguzkiak eta haize freskoak aurpegi betean laztantzen gaituztenean, baina normalean... *Martintxo* hau betizu hutsa dela? Iheskorra eta zapuztia? Ez naiz harritzen. *Maixu Beltz* arekin ezin ondo konpondu inola ere. Oso hizkuntza diferenteak —*sic: di-ferenteak*, alde banatarakoak— baitira batarena eta bestearena. Batak bestea harrapatu eta sailkatu nahi, eta besteak munduan gehien gorroto duena horixe izan. *Parlamentox*-ekin, ordea, ez da hain gaizki moldatzen *Martin*; bolada luzeak pasatzen dituzte elkarri hitzik esan gabe, baina eskuarki, tira, hor nonbait, nahiko abegi ona egiten diote elkarri (othoi, kasu bietan hitz hau minuskulaz dagoela erreparatu) eta batak bestea mintzatzera bultzatzen edo adoretzen ere bai. Hau hala gertatzea harritzekoa ere ez omen da, *Maixu Beltz* freudiar zangar eta gangar honek dioenez, zeren eta aspaldidanik, sublimazio bidez, elkar hartuta omen baitaude *Id*-aren eta *Superego*-aren ordezkari banaok; lanak, beti bezala —eta horretan zor zaion merezimendurik ezin uka—, *ego*-ak ditu, hots, nik neuk, *Maixu Beltz* honek, beste bien apetak eta kasketak berdintzen. Nolanahi ere, ahobatekotasuna dago gure «ni-ki»en batzar deslai honetan, seme kuttunaren titulua *Martin Bañez-i* —*Martin-txori*, lagunen artean— eta ez besteri egozterakoan,... sarritan geure onetik ateratzen bagaitu ere bere inuxentetasunagatik eta bere, nola esango nizueke, bere hauskortasun zurrun edo zurruntasun hauskorrengatik.

Horra, ba. Hiru poema-liburu ditut idatziak. Berorien gainean hiruna begirada ematea proposatzen dizuet, nire hiru bame-heteronimo hauen ikuspuntu banaren argitan. «*Bame-heteronimo pessoatarrak?*» —galdetzen dit *Maixu Beltz*-ak. «*Hago isilik, sasi-jakintsu!*» —erantzuten dio *Martintxo*-k «*Pessoatarrak badira, bale, baina pesoetarrik ez, gero...*» —mehatxatzen du segidan *Parlamentox*-ek. Ulertzen duzue jolasa, ezta? Jolasa..., ez dakit jolasa den ere, jokoa hobeto: asko baitago jokoa, niretzat behintzat, nire oreka mentalarentzat, ez bainuke nahi neure barne-deskontzertu honek fisikoki ere, alegia, ez metaforikoki bakarrik, Arrasate eta Garagartza aldean dagoen Santa Ageda delako etxe famatu horretara eraman nazan, hango mediku eta erizainek ez baitut uste ezer askorik ulertuko lioketenik gure *Martin Bañez-i* XV. mendeko eresiak errezitatzen hasiko balitzaie.

Beraz, berriketak utzi, eta esplorazio batzuk egitera gonbidatzen zaituztegu nire heteronimook eta hirurok, izelonebriaz Joxe Austin Arrieta deritzon izkiriataile honen poesia edo dena delakoaren gainean. Hirugarren pertsonan ez ezik, hiru *dramatis persona*-ren bitartez mintzatuko naiz, beraz; hasieran behintzat. Fikzioa? Jakina, baina zer da literatura, azken finean, harako «*larvatus prodeo*» hura ez bada?

ESPLORAZIO PANORAMIKOA

Edo taxonomikoa, nahiago baduzue. Helburua badakizue zein izaten den: halako autorearen lana mapan kokatu, pintza batzuekin formol-frasko batean sartu, handik diseaturik atera, eta Euskal Poesia Garaikidea deritzan panel kokorren jostorraz batekin, ttpa, dagokion tokian jartzea. Arriskua ere nabarmena: kritikaren basoaren barruan gatibu, lan konkretu bakoitza itolarritzea, Atxagareneko —berriz ere?— libelula hura bezala. Baina lan beharrezkoa, hori ukatzerik ez, *Martin Bañez*-en protestak gorabehera, baldin eta tentuz egiten bada eta ez basoak arbolak ezkutatzeko moduan. Eta honetaz ari garela, *Maixu Beltz*-aren baiezko botoarekin, *Martin Bañez*-en eta *Parlamentox*-en ezezkoarekin bada ere, eskerrak eman nahi dizkiot Jon Kortazar adiskide oro har ez-irizkideari, bere kritika-lanetan bidea urratu digulako, itule-lan nekosoan eginez, ildoak markatuz. Besterik da, jakina, noiz zuzen eta noiz oker goldatu dituen, baina hortxe daude ildook, eta hori beti da eskertzekoa. Beste berri batzuk beharko direla? Bai, nire ustez, baina Jonek urratu dituenetan ere aukera eskaintzen zaigu norke geure gustoko alea bertan ereiteko, dela garia, dela oloa. Beraz, nori berearen zuzenbidearen legea bete ondoren, goazen aurrera.

Gauza batean ados nago, abiapuntu gisa, Kortazar adiskide eta honetan nahiko irizkidearekin: eklektikoa deritzo *Harrieta* honen lanari. Baliteke. Inori ez zaio etiketa nahasi horren pean sailkatua izatea gustatzen, baina agian zuzena da, zeren aztertzen ari garen autore honen produkzioan elementu oso heterogenoak aurkitzen baititugu, bai tematikoak,

bai teknikoak; erritmo, erreferentzia eta tonu diferente asko, gehiegi beharbada, eta horregatik zilegi da guztiz, zenbaiti aberastasuna irudi dakioketena, beste hainbati barreiadura nahaspilatsua edota multi-epigonismoa iruditzea.

Nolanahi ere, autore bat —kasu honetan *Harrieta* hau— klasikoa, neoklasikoa, erromantikoa, modernoa, postmodernoa edo dena delakoa ote den galdera pisutsuari erantzun ahal izateko, lehenik nik uste dut ados jarri beharko ginatekeela darabilgun terminologian eta metodologian. Hel diezaigun, adibidez eta batez ere, modernitatearen zerari. Nik badakit, gutxi gorabehera, europar tradizio abanguardistan, noiz eta nola gertatu zen poesia klasikotik eta erromantikotik poesia modernorainoko jauzia, edo hobeto esan, haustura, urradura: XIX. mendean erdi-aldera, hiru mosketero inefable haien estokada gupidagabeez: Mallarmé, Baudelaire, Rimbaud. Ordurako bapo instalatua zegoen boterean burgesia, berrogeita hamar urte lehenago «*sans culotte*»ak kainoi-haragitzat erabiliz irabazitako Iraultzari esker. Eta ez dut uste jauntxo eta damatxo berri haiek oso maite zutenik hiru mosketeroen poesia, nahiz eta —diletantismoa beti egon da, dago eta egongo da— zenbaitetan beharbada disimulatzen saiatu. Zergatik? Poeta modernoek poesia zaplasteko galanta zelako, kontzientzia urratu baten garrasia, burgesiaren mundu sendo eta koipetsua zartatzera zetorrena. Badakigu tigreak ere bezatu egiten direla, domestikatu, alegia; eta oso urrutira joan beharrik ez dugu horren dozenaka adibide ikusteko. Baina poesia modernoa, orduan, tigrea zen, abangoardiako arte guztia bezala. Zuek esan, ze demontre pentsatuko zuten tertulia literarioetako madame eta monsieur zilbor-handi eta perladunek, honelakoak entzutean:

La chevelure vol d'une flamme à l'extrême
Occident de désirs pour la tout déployer
Se pose (je dirais mourir un diadème)
Vers le front couronné son ancien foyer.

Mais sans or soupirer que cette vive nue
L'ignition du feu toujours intérieur
Originellement la seule continue
Dans le joyau de l'oeil véridique ou rieur.

Une nudité de héros tendre diffame
 Celle qui ne mouvant astre ni feu au doigt
 Rien qu'à simplifier avec gloire la femme
 Accomplit par son chef fulgurante l'exploit

De semer de rubis le doute qu'elle écorche
 Ainsi qu'une joyeuse et tutélaire torche.

Niri entzunda, barre egingo zuten, hori seguru. Baina ez, arazoa ez da nire frantses-ahoskera traketsarena. Arazoa da ez dela tutik ere ulertzen: hitzak solte hartuta bai, baina bestela zipitzik ere ez. Ez gureztat bakarrik, frantses hiztunentzat ere, ordukoentzat eta gaurkoentzat, hau *ulertezina* da logika karte-sianoaren arabera; galdetu bestela beraiei. Galdetu Barthes-i, Ma u ron-i, Lacan-i, Le Galliot-i, Mallarmé-ren «iluntasuna» argitu nahirik milaka lan-ordu sartu dituzten kritiko horiei; edo galdetu bestela, sinplekiago, Iparraldeko gure edozein aberkideri, hango eskolan sarritxutan egin beharko dituzte-eta testu-iruzkinak mosketero hauen lanei buruz; galdetu ea zer iruditzen zaien... Zer da modernitatea? Mallarmé-ren poema hau zer da? Soneto bat da, egituraz, errimaz, metroz eta abarrez, *soneto* bat, baina «soneto klasikoekiko edozein antzekotasun txiripa hutsa» dela azpigitulatu beharko genuke, filme bat balitz. Iraultza kopernikano bat dago hor. Roland Barthesek sakon eta zabal aztertzen du guzti hau (edo «*hau guztia*»; Euskaltzaindia, *izazu nitaz kupida*), nire ustez gaurkotasunik batere galdu ez duen «*Le degré zéro de l'écriture*»/«*El grado cero de la escritura*» delako bere saiakera famatu hartan. Biziki gomendatzen dizuet berori irakurtzea; laster, gainera, euskaraz ere izango dugu, Juan Gartzia ari baita, oker ez banago, berau itzultzen. Hara zer dioen Barthesek, besteak beste:

«Veremos, por ejemplo, que la unidad ideológica de la burguesía produjo una escritura única, y en los tiempos burgueses (es decir, clásicos y románticos) la forma no podía ser desgarrada ya que la conciencia no lo era; y que por lo contrario, a partir del momento en que el escritor dejó de ser testigo universal para transformarse en una conciencia infeliz (hacia 1850), su primer gesto fue elegir el compromiso de su forma, sea asumiendo, sea rechazando la escritura de su pasado. Entonces, la escritura clásica estalló y la

Literatura en su totalidad, desde Flaubert hasta nuestros días, se ha transformado en una problemática del lenguaje». (*Op.cit.*, 12-13. or.)

(Gure historia ere horrelakoa al da?)

Aurreraxeago, «lengua»-«escritura»-«estilo» hirukote konzeptuala zedarriztatzen ari delarik, hauxe dio hizkuntzari, «lengua»ri, dagokionez:

«La lengua (...) corpus de prescripciones y hábitos (es) (...) un horizonte (...), reflejo sin elección, propiedad indivisa de los hombres y no de los escritores; permanece fuera del ritual de las Letras; es un objeto social por definición, no por elección...». (*Op.cit.*, 18. or.)

(Gure kasuan ere hala al da?)

Eta aurrerago, azkenik, 60. orrialdean:

«Para retomar la distinción entre «lengua» y «escritura», podría decirse que hasta 1650, la Literatura francesa todavía no había superado la problemática de la lengua y por eso mismo ignoraba la escritura. En efecto, mientras la lengua duda de su estructura misma, toda moral del lenguaje es imposible; la escritura sólo aparece en el momento en que la lengua, constituida nacionalmente, se transforma en una suerte de negatividad, en un horizonte que separa lo prohibido de lo permitido, sin plantearse problemas sobre los orígenes o las justificaciones de este tabú». (*Op.cit.*, 60)

(Zenbat mendetako atzerapena daramagu?)

Nire susmo orokorra zera da, «ismoen olatuek behin eta berriro gainezkatu izan gaituztela eta ez dakigula oso garbi non dagoen gure «istmoa, gure betiko lore-joko eta bertso-demetan entreteniturik genbiltzan (eta gabiltzan) bitartean. Gure poesiaren eboluzioa ez baita, ezin izan baita, normala izan. Badirudi ahaztu egiten zaigula herri txiki, menperatu eta kulturalki erabat kolonizatua izan garela beti, hizkuntza subnormal(izatu) baten jabe ia gabea. Aisa ematen ditugu guk saltoak..., hutsaren hurrengo arn gainean, baina, ni beldur. Bali-

teke Frantziako XIX. eta XX. mendeetako ezaugarri sozioekonomikoak eta Euskal Herrikoak grosso modo parekagarri izatea; ezaugarri soziopolitikoak, berriz, ezberdin samarrak izan dira; eta ezaugarri soziokulturalak, zer esanik ez. Baudelaire, Mallarmé, Rimbaud, ezin sor zitezkeen kultura frantsesaren testuingurutik at, mendetan barrena moldaturiko magma soziolinguistiko-kultural jakin eta zehatz hartatik kanpo. Hizkuntza poetiko modernoa transgresioa bada, zeren transgresio izan daiteke oraindik araua bera finkatu gabe daukan hizkuntz komunitate bateko modernitatea? Hizkuntzarena? Ez, ezinezkoa, aporia hutsa litzateke hori. Tradizioarena? Bai, hori posible da, eta egin izan da, nahiz eta zenbaitetan tradizio hori oso gutxi ezagututa. Ideologiarena? Bai, hori da posibleena, eta maizenik gertatu dena, alde guztietatik gertatu ere. Nire ustez, kritikak —Jon Kortazarrenak, kasurako, baina ez bereak bakarrik— bere burua euskal poesiaren ideologi eboluzioaren azterketa egitera mugatu izan du gehienbat eta, jakina, egin-kizun horretan nor bere afinitate selektiboak sartzen ditu beti jokoan; afinitate literarioak bai, baina ideologikoak batez ere. Eta holaxe gertatu ohi dira gertatu ez-beharrak: B. Gandiagaren hizkuntz bizikizunaren fenomenologia liriko aparta, adibidez, «*Hizkuntza=Herria*» delako ekuazio erromantiko-nazionalista omen dela-eta, lumazo batez deskalifikatzea; edota J. Sarrionandiarren produkzioaren parte bati («*Izuen gordelekuetan barrena*», «*Ni ez naiz hemengo*») laudorio-zaparrada egotzi ostean, beste parte bati («*Marginalia*», «*Marinel zaharrak*», «*Gartzelako poemak*») jaramonik batere ez egitea edota, are, aurrekoarekin «kontraesanetan» omen dagoelakoan, autorearen eskizofrenia (!) posible bat aipatzeraino iristea; edota —beste aldekoongandik— B. Atxagaren «*Gizona bere bakardadean*» nobelako Carlos protagonistaren ideia *polimili* peto-petoek *gaurko* ETaren erresistentziaren zilegitasuna, «demokrazian (!) absurdoa delako» argudio ezagunaren arabera, guztiz arbuaitzen dutelako, nobela hori, inoiz euskaraz idatzi den nobelarik onena nire ustez, ZEN planaren osagai bat dela pentsatu eta besterik gabe bai obrari bai autoreari muzin egitea. Eta beste hamaika...

Isekazko ahots bat somatzen dut neure baitan: «*Zer? Diber-titzen ari al zarete, Liskar Clubeko kontutxo horiekin?*» Alajaina.

Martin Bañez da. Oraingoan ere ziri ederra sartu digu. *Parlamentox* eta biok hemen, *mano-mano*, ele zuhur zorrotzetan ari ginen bitartean, eskapo egin digu berriro. Eta oraindik ez dakigu ia ezer haren poesiaz. «Eklektikoa» dela, besterik ez. «Moderno» den ala ez den, auskalo. «Postmoderno», hitz honek Euskal Herrian dituen konotazio psoeistikotan ulerturik behinik-behin, badirudi ez dela. Baina zer gehiago? Non daude bere hitzak? Hiru poema-liburu idatzi ditu, zer dio berorietan? Ea, presaka bada ere, harrapa diezaiogun hitz bat edo beste..., *a ver*, hauxe bera, «*Bertso-paper printzatu*» en hasiera:

«La chevelure vol d'une flamme à l'extrême
Occident de désirs...» (Mallarmé)

Horra, hau ez al da lehen..., zera? Bai, hala da. Eta zergatik sartu ote du zita hau liburuaren hasieran bertan, itxuraz behintzat, goiburu nagusi gisa? Modernitateari bere alea ekartzeko, ote? Eta zer dator hurrengo orrialdean? Soneto bat; beste kointzidentzia bat. Ea honako hau ulertzen dugun:

«Ilunabar geldi, intzentsu mikatz
hodei-lits eztanda, gurenda ezkor
ereinotz dastagaitz, oreka hauskor:
zure hatsak dakar oinaze-oinatz.

Orrits astirotsu, nagı den lorratz
argi-oturuntza, itzal-ekarkor:
gu errauskizun hits, orein izukor
so gagozkizunak, mirari aratz.

Diosal ozenak zabalduz gora
urrikaltzeke giza deitoreak
irri dagizu gugandik lekora.

Zimelduz doaz joranen loreak
arrats luzea etzan da sorora:
aieru zenakor («zenakor»ez!, zemakor behar du!
Martin Bañez protesta bizian)
aieru zemakor gau-tenoreak.

Beno, erratak erritmoa galarazi badigu ere, Mallarmé-ri baino gehixeago ulertu diogu, behinik-behin. Ala ez?... Nola ezetz? Ez

dago anakolutorik batere, enkabalgamendurik ere ez apenas, sintaxia erabat ortodoxoa da, sintagma gehienak labur-labur-rrak: sustantibo-adjektibo, sustantibo-adjektibo... Zergatik ez da ulertzen? Zer? Hitzak?... *Je suis desolé*. Mallarmé-ren garai-kideek hitzak behintzat ulertzen zizkioten. Ondorioztatu beharko ote dugu, beraz, *Harrieta* honek errotikako errore estrategiko bat jauki (edo kometitu, barka) duela, berak hor nonbaiten dioen bezala, «*zahagi zaharretan ardo berria*» sartzeko bere ahalegin zoro horretan? Eta beste erro re estrategiko ez txikiagoa, bestearen korolarioa-edo, «*anphora*» hautsiaren zatiak lurretik jaso eta haiek berriatsatsi nahi izatean? Zergatik hisikatzen du hainbeste (barkatu: zergatik insistitzen du hainbeste) Lizardik oraindik bizirik beharko lukeela gure artean, goizegi lurperatu dugula hura mertxika-hezurrean, Rimbaud hartaz galdezka etorri zela, bai, baina berarekin solastatzera, ez bera ehorztera? Ez al da konturatzen *Harrieta* hau, aukera horiek egitean, bere poesia erabat *at* kokatzen ari dela, poesia *erreakzionarioa* egiten ari dela, azken finean, eskritura eskripturario bat, epitafio ukroniko bat ia, zitroin-uruz ikuziriko gorpua —«*zazpi urthez etxeki dizut gizon hila khanberan/ egunex lur hotzian eta gaiaz bi besuen artian*»—? Ez al da jabetzen *Harrieta* hau, Arkadia euskaldun izan-ezinen rememorazio amestuak oro antzuak direla zeharo? Historiak ez duela mobiolarik? Modernitate europarretik, eta non-nahitarretik, formak eta korronteak, ideiak eta sentikortasunak, aspaldi geureganatuak ditugula, eta Kavafis edo Pessoa edo Elliot, esate baterako, Oihenart baino inportanteago direla guretzat, hurbilago ditugula? Ez al du ikusten *Harrieta* honek, poesia beharrean, filologia edo folklore eruditoa egiten diharduela?...

(*Martin Bañez*, ezin minduago, xuxurlaka ari da barnebidetatean: «*Berba horren berba gazia/ berba horri nahi ez dakiola balia*»... *Parlamentox*-ek, ahaleginetan, hura kontsolatu nahi: «*lasai, Martin, hik memoria kolektiboa berreskuratu nahi izan duk, eta hori denontzat duk mesede, ez egin kasurik*». *Maixu Beltza* bera ere solidarioki mintzo zaio orain, eraso bortitzaren tamainak ustekabean harrapatuta: «*bai, lasai... eutsi goiari eta ez ahaztu ezen «dardoak egin arren bere aldia, Olaso dela hire egoteko aulkia*»...)

(*Martin Bañez*-ek eta *Parlamentox*-ek, guztiz haserre —era-soa nik neuk, *Maixu Beltz*-ak, neure autokritizismo birrintzailiaz, probokatu omen dudalako—, stop dinostate; beraz, stop, maioria dira-eta. Derrotaturik erretiratzen gara hirurok, nolana-nahi ere, lehen *round* honetatik. *Touché*).

ESPLORAZIO POETIKOA

Kontraerasoa antolatu behar, eta ez jakin nola. Intuizio bat, hala ere, *eppur si muove* hisiakor bat, gogarteko tolesturaren batean: hurbilketa panoramikoek ez dute balio, oraindik ez, behintzat. Ismoen itsasoek, beren marea-gorabeherekin, ito egiten dute hitz poetikoa, gehientsuenetan. Poesia *hitz egitea* baita, *stricto sensu*: hitz edo berba *egin* egitea. Poesia ez da *zerbaitetaz* mintzatzea, ezta *zerbait* adieraztea ere (dela ideologia, dela bizipena, dela bizipoza). Poesia ez da eduki batzuen transmisio edertua. Ez da prosaren bariazio ornamentala. Ez da atributoa, substantzia baizik. Ez dago lehendabizi edukia, eta gero forma: dikotomia klasiko hori burutik ken ez dezagun bitartean, alferrik gabiltza, ez gara gizaki modernoak, *hardware* eta *software*-en garaian bizi arren. *Hitza* da poetikotasunaren alfa eta omega. *Hitza* ehundaka edo milaka printzatan ezpaldua. Eta hitz-ezpal horiek, hitz-baketa bihurturik, lokera bat dute, eta lokera horrek *dentsitate autonomo* bat sortzen du eta *dentsitate autonomo* horixe da *beste zerbaiten* adierazgarri, ez han-hemenka *azaltzen diren ideiak...*, ideiak ez baitira *azaltzen*, mamitu egiten dira, *egin* egiten dira. **Poesis** Hitz Egitea, Berba Egitea... Ez dakit esplikatzen naizen. Askoz ere erosoagoa baita, denontzat, *fondo/forma* dikotomia klasikoarekin funtzionatzea.

Poesia modernoa, ordea, ez da harako formula famatu hartan kabitzen: *Poesia*= *Prosa* + *metroa* + *errima* + *irudiak*. Ez, ez da hori. Beste lengoaia bat da, zeharo diferentea. Hitz poetikoa bertikala da, ez horizontala. Horregatik da hain zaila komunikazioa. Hitzek —balio autonomo gisa— pisu ikaragarria dutelako, poeta bakoitzaren estiloan, hots, errai biologikoan bertan, sakonki errotua. Poesia ez da gogojardun espirituala, ez da

«*examen de conciencia*», «*de inconsciencia*» baizik, norbaiti nonbait irakurri diodan bezala. Poesia ez da funtzionala, eta baldin bada, ez da poesia modernoa: «*La poesía moderna (...) destruye la naturaleza espontáneamente funcional del lenguaje y sólo deja subsistir los fundamentos lexicales*»- dio Barthesek. Poesiaren balioa ez da kanpoko ezein errealitateretik egokitzapen-mailaren arabera juzkatu behar. Bühler-en eskema famatuko gainerako funtzioek ere —*apelativa*», «*representativa*», «*expresiva*» direlakoek— badute edo izan dezakete presentzia hitz poetikoan, baina, literalki, *ez dute ezer esan nahi*, idazki baten poetikotasuna ebazterakoan. Ekar dezagun gogora Jakobson Maixu Zaharraren formula makur bezain zehatza. Zer da *funtzio poetikoa*?:

«La función poética consiste en la proyección del principio de equivalencia del eje de la selección al de la combinación»

Paradigman selekzionatzen duguna sintagman konbinaraztea, hor dago kokka, beraz. Badakit ez dela nahastu behar *sinestesia anestesia*-rekin, «*Lubaki Banda*»ko gazte lotsagabe horiek arrazoi handiz salatzen duten bezala. Baina mintzaira poetikoa bada nolabaiteko *sinestesia* bat, zentzu horretan: a rdatz paradigmaticoa sintagmatikoarekin *nahasten* da, hots, metaforak katea mintzatura eraisten dira, para-errealitate metonimiko bat eraikitzeraino. Ulertzen al da? Ez, ez da erraza, neuk ere ez dakit oso ondo zer esan dudana, nahiz eta nik neuk moldatutakoa izan azken azpi-formula hori. Metaforizazioaz baliatu beharko —*Martin Bañez*-en ahotsaren bitartez—, poetikotasunaren muinera hurbiltzeko; baina baita ni neu osoaren gogoetaz eta esperientziaren hausnarketaz ere. Lehen pertsonan mintzatuko naiz orain, beraz, neure baitako «*asamblea de majaras*» osoaren izenean, alegia:

Hona hemen hurbilketa metaforikoa: zeintzuk dira poeten lanabes nagusiak? Hitzak, metaforak eta metonimiak, eta hitzak, eta sentimenduaren legamia, eta hitzak, eta pentsamendu berriaren irinaz egindako oreka, eta hitzak, eta ore berriari nahasitako ore zaharraren ikuttua, eta hitzak, eta Fontanatik edo Fontainetik edo Iturriotzetik ekarritako ura, eta hitzak, poesia metaforaz-

-metonimiaz-erraiz-buruz-tradizioz-antitradizioz lanaren labean ogi berri bihurtzeraino. Ah, eta plajioz, honako hau bezala, enegarrena. Zeren poeta guztiok baikara Bernardoreneko Carlos bezalako okinak, traketsago nahiz trebeago, horrek esan nahi ez duelarik, noski, beti ere eta derrigorrez geure okindegiko sotoan, *o sea en el zulo*, Jon eta Jone gordeta eduki behar ditugunik.

Hona hemen, berriz, esperientziaren lekukotasun xumea, eta gogoeta-ildo bat bederen. Juan Mari Lekuonari asko zor diot, aspaldidanik, Saturrarango Seminarioan irakasle eta aita espiritual izan nuenetik gaurtxe arte, lagun, lankide eta herrikide dudalarik (ni ere Oiartzunen bizi bainaiz). Eta zor dizkiodan gauzen artean bat, eta ez makalenetakoa, zera da, «*Bertso-paper printzatuak*» liburuari egin zion hitzaurrea. Eta ez goraipatzen nauelako, ez koipea ematen didalako; ez baitu horrelakorik egiten. Kritikatu egiten nau, seriooki, nire ekarpenaren alde onesgarriak eta gaitzesgarriak, biak, haztatuz. Azken hauei dagokienez, besteak beste, bere ohizko fintasunaz, zera aholkatzen dit: ez dagozkidan ofizioetan muturrik ez sartzeko, bertsoak-eta paratzeari uzteko, erregistro horiek, bai lirikoki, bai satirikoki, landuta daudelako. Eta arrazoia du. Uste dut hirugarren libururakoan aintzakotzat hartu nuela bere aholkua. Baina bere kritika horretatik gauza bat nabarmendu nahi nuke gehienbat: *hitzari dion errespetua*. Berak badaki, ondtxo jakin ere, hitza dela gure *materia prima... et ultima*. Beraz, hitzen berritasunaren ohar zehatza jasotzen du; gero egitura poetiko-teknikoak aztertzen. Eta, azkenik, balorazio bat egiten du datu zehatz horien gainean. Ez dela aski? Beharbada. Baina bai guztiz ezinbesteko eta oinarrizko lana. Hortik hasi beharra baitago, eta gero gerokoak. Lastima Juan Marik berak egin ez izana berak baino hobeto beste inork nekez egingo lukeena: nire hiru liburuotan, *in crescendo* gainera, agerian eta ezkutuan, zuzenean eta zeharka, hantxe ehortzita baina —ustez behintzat— biziberrituta, bor-borrean ari diren euskal testu zaharren oihartzunen inbentarioa. Testu zahar horiek, eta berriagoek, funtzio poetikoa betetzen baitute niretan; horiek ere aukera paradigmaticoak izaki, sintagmara ekarriak: ez dira inondik ere erudizio ornamental hutsa. Baina ezagutu egin behar dira, jakina, zeren bestela nire poema asko, hermetiko ez, patetiko

suertatzen baita. Patetikoa den bezala euskal literaturzale-literaturgile batek aitortu zidana: 1448. urteko Mondragoeren erreketari buruzko bertsoak nik neuk asmatuak zirela uste zuen; berak ere ezagutzen ez, nonbait. Erreferentzia horien berri izatea ez da batere zaila, ordea. Erabili nuen bibliografia normahik eskura dezake. Ez nintzen biblioteka-zokoetan pergamino zaharrak arakutzen ibili: Auñamendiren «*La Gran Enciclopedia Vasca*», Leizaola lehendakari zaharrak Buenos Airesko EKIN editorialean euskal poesiari buruz argitaratutakoak (gure Boabdil tragiko hau, Granada galdu ondoren, gutxienez euskal poesia ikertzeraz ere dedikatzen zen, Alpujarretako moriskoen altxamenduak gaitzestera ezezik), eta antzeko beste bizpahiru liburu: horiek izan nituen iturri. Guzti honetaz (edo «*honetaz guztiaz*» omen, Euskaltzaindiaren aginduz: pase forala aplikatuko diot baina, *se obedece pero no se cumple*), ba, guzti honetaz, diot, ez dago zer harriturik, badakit; baina zer haseurreturik bai, franko gainera. Guri, Francoren garaiko nire belaunaldikooi, ez zitzaigun euskararen eta euskarazko kulturaren aztarrenik ere irakatsi geure ikasketetan (Seminarioan Juan Mari eta holako *rara avis* batzuen salbuespena kenduta); baina zuoi, demokrazia espainolaren eta autonomia estatutarioaren kume zareten gazteoi ere, ezer askorik ez, ikusten dudanez. Hor dabil egun hauetan gure alaba Naroa —lasai, Jon, oraingoan ez diot nanarik kantatuko—, 17 urte, 3. BUPekoa (*Parlamentox* & zensuratzen dit «BBB» sigla erabiltzea, ze hori... beste zerbait baita), EGA titulurako azterketa prestatzen estu eta larri. Ah, eta *Lite* delakoa: «*Lite* zer?» —galdetu izan diot nik behin baino gehiagotan. «*Jo, aita, ba' kizu: Lite Española, tío*». «*Bapo*» —orduan nik, neure artean— «*ederki giaudek moderniarako saltoa emateko, triple salto mortala ez bada*». Ze, adiskideok, neri oso ondo iruditzen zait, nola ez zait ba irudituko, gure Naroak iazko eta aurtengo ikastaroetan «*La Celestina*» oso-osorik irakurri izana, eta «*El libro del Buen Amor*», eta «*El Poema del Mío Cid*», eta «*El Conde Lucanor*» ere bai, zergatik ez?... Baina, arraioak ez baditu, noiz da «*Bereterretxen khantoria*» ren txanda?... «*Ez, hori, badakizu, programak halakoxeak dira-eta, inposatuta datozkigu-eta, gazteok duten euskara-maila kaxkarrari eusten ere nahikoa lan badugu-eta, bestetarako astirik ere apenas-eta*»...

Ederto, bada, gazteok. Denok EGAdun, baina hegan zeuen kontura ikasi beharko, besteok egin dugun bezala. Goazen aurrera.

Esplorazio poetikoa deitu dugun honetan barrena, uste dut apur bat hurbildu garela *Harrieta* obraren berezitasunera, nolabait hitz poetikoarekiko sorrera-konpromisu gotor gisa kalifika genezakeen praxi horretara. Edo, behinik-behin, berezitasun hori errebindikatzeko atariraino iritsi gara, nik uste, eta ez kasu bakan edo bitxitzat harturik, hitz poetiko orori dagokion tasuna den bezainbatean baizik. Baina hitz poetikoaren autonomia aldarrikatzeak zer esan nahi du prezeski? *Hitzegite* berezi hori ez dela *ezeren zeinu*? Bai, bada, baina *zantzu* («*indicio*») den neurrian bakarrik. Zeren *zantzu*?... Erantzun bila, beste esplorazio-mota bati ekin behar, derrigorrez.

ESPLORAZIO PATETIKOA

Maiz erabili dut, hitzaldi-harakiri honetan barrena, hitz hauxe: *patetiko*, beharbada oharkabearen. Baina orain ohartuki ere erabili nahi nuke, *pathos* kontzeptua benetan gakoa baita lirikaren alorrean. Zeren, egia izanik ere *funtzio poetikoa* eta *funtzio adierazkorra* elkarrengandik bereizi beharrekoak direla, ez baita egia makalagoa poetikotasunak beti daramala itsatsita adierazkortasuna, aldez edo moldez. Hala nola aliterazioa, adibidez, diskurtso poetikoaren eranskin ornamental hutsa ez den, halatsu *pathos* arnukitua (edo leherdura) ere hitz poetikoaren bere-bereko osagaia da. Saia gaitezen, bada, eremu honetara hurbiltzen. Nahiz eta, aurrera baino lehen, eta gaurko gure ikergaiari dagokionez, aurre-ohar ezin larriago bat egin beharra dagoen. Oztopo erraldoia baitugu geure aurrean; hauxe:

«*La obra, una vez escrita, se asemeja al mito: el autor no puede ya explicárnosla, carece de poder sobre ella*» — dinosku Barthesek.

Zer gaitik? Idazketa poetikoa oharkabearen (edo inkontzientearn) ozeantotik hitzaren itsasora egindako intsuldaketa (edo trasbase) tantakari bat delako, alanbikedeesperagarri baten estugune metaforiko-metonimikoan zehar.

Zergatik? «*Parce que l'écriture est en prise directe sur les frayages pulsionnels inconscients*», Le Galliot-ek dioenez, hots, eskritura irrikazko iharrosketa oharkabeen gain-gainean zambulukatzen delako, faila tektoniko baten gainean eraikitako zubia bailitzan, lurrikara eta erupzioen mehatxupean beti ere. Ez al zaik iruditzen, *Martin Bañez*?

Ba, bai. Hala duk, *Maixu Beltz*. Baina ez zegok exageratu beharrik ere (txist, harrapatu dugu...). Babeslekuak ere bazeudek, amodioa, teluria, eguneroko plazer xumeak, eta hori hik ere badakik, hitz pedanteagoekin esanda, hori bai. Beharbada gauza batean arrazoia duk, esaten duanean, alegia, Mendia, konkretuki, nire poesian, aitzakia dela gehienbat, barruko kezka arintzeko edota hik metaliteratura-edo deitzen duan zer hori egiteko. Baina mendian ibiltzea gustatzen zaiguk, perretxi-koak biltzea —bizpahiru mota besterik ezagutzen ez baduk ere, sasi-jakintsu horrek—, eta goroldio eta langar-usaina dastatzea. Badizkiagu holako poema batzuk eginak, aski politak nire gustorako: «*Jaioko dira nire eskuak udazkenez*» hasten dena, esate baterako («*Bertso-paper printzatuak*», 43. or.). Dena dela, ez diat uste, hik esaten duan bezala oso «rekurrentea» delako, itsasoare n gaia obsesiboa dudarik, eta Herioaren tiramena-edo sinbolizatzen duenik; horiek hire burutazioak dituk. Gure aita arrantzalea huen, eta gu kostaldekoak, besterik ez; gauzak esplikatu beharrean, konplikatu egiten dituk hik. Hori bai, «*Iritsiko da itsasoa, biluzik eta ohoregaberik*» hasten dena (B.P.P., 38 or.) aski polita duk, egin dugunik politenetakoa, eh, sozio? Bera baino lehenago baldin bagoaz Josafateko Zelaira, abisua utzi behar diok Juan Mariri hori irakurtzeko gure funeralean, sin falta...

(Bale, *Martintxo*, txorakeriarik ez esan. Zer gehiago?)

Txorakeriak nik? Ba hik tontakeriak, hire moduko intelektual guztiek bezalaxe. Esate baterako, hizkuntzaren zera hori. Esaiek bost axola zaidala non sailkatzen nauten, baina nik barru-barrutik bota nituela «*Mintzoen mintz*»etan hizkuntzarekiko sentimenduak. Ideologia erromantikoa? Noiztik nauk ni ideologoa? Euskara galdua genian, eta errekuperatu egin diagu, ezta? Ez al dira konturatzen hire kide sasi-jakintsu horiek zer-nolako zera daukan horrek barrutik? Esaiek...

(Bale, bale, *Martin*, nahikoa duk). Ez daki konposturarik gordetzen, barkatu. Neronek jarraitu beharko dut hitzaldia. Dena den, berak iradoki didan tonu sotilari eutsiz, ahal baldin badut. Gizon karstikoa bainaiz, ez sarkastikoa, karstikoa: kareharrizko paisaia zulatua, barne-korronte anitzez interkomunikatua. Eta elkar kutsatzen dugu, onerako eta txarrerako. *Harrieta* bai, baina ez granitozkoa, *Harrizko Herri* honen harako Mailuari denok bezala nik neuk ere asko zor diodan arren. Gure plural maiestatikoa erabiltzea ez dut uste, honez gero, inork dotorezia erretorikotzat hartuko duzuenik—, «gure», beraz, poesiaren psikokritika eta mitokritika ezin dut neronek egin, hurbilegi nago-eta. Baina inor animatzen baldin bada... Hara, badut etxean kariño handia diodan lan bat, zuek bezalaxe eta zuen adineko unibertsitariora nintzenean egindakoa (*o tempora, o mores*): Charles Mauron kritikari frantsesaren «*Des métaphores obsédants au mythe personnel*» deritzan liburua ren laburpena da. Uste dut metodologia interesgarria dela, are erakargarria oso, eta euskal poesiari inoiz aplikatu ez zaiona, nik dakidala. Adibidez, Mallarmé-ren obra osoa aztertuz —lehen irakurri dizuedan sonettoa handik aterea da—, pausoz pauso, hitzak eta irudiak sailkatuz, «*réseau*» edo elkartze-sareak antolatuz, «*metafora obsesibo*» deitzen dituenetara iristen da, eta gero handik, han-hemenka sakabanaturiko errepikapenak bateratuz, Mallarmé-ren «*mito pertsonala*» definitu eta deskribatzeraino. Ez dakit gure *Martin Bañez*-ek horrelako molestiarik merezi ote duen, baina metodologiak berak mesede egingo liokeela uste dut gure literatur kritikari oro har.

Hona hemen autore horrengandik hartutako definizio-moduko batzuk:

— *Metafora*. Alde batetik objektu bat seinalatzen du (ez ordezkutzen) eta bestetik barne-erreferentzia bat ematen, autorearen beraren kontrolpetik at dagoen zerbaitena, bere inkontzientearena. Irudia da, baina pantaila ere bai («*image-écran*»). Desira uxatuaren agergarria da.

— *Metonimia*. Zentsurak inposaturiko saihaspenaren edo desbideraketaren agergarria.

— *Sinboloa*. Metafora iraunkor eta errepikatua.

— *Fantasia*. Irrikazko desioen adierazpen mentala, eta aldi eta era berean larritasunaren aurkako defentsa-bidea, hala nola ordain-desioen («deseos de reparación» direlakoan) adierazpena.

Nolanahi ere, eta Barthes berririo mintzo:

«El estilo no es sino metáfora, es decir, ecuación entre la intención literaria y la estructura carnal del autor (...). El estilo es así siempre un secreto; pero la vertiente silenciosa de su referencia no se relaciona con la naturaleza móvil y sin cesar diferida del lenguaje; su secreto es un recuerdo encerrado en el cuerpo del escritor»

Mito pertsonala-z, berriz, hauxe da Mauronek damaigun definizioa: «*situation dramatique interne, personnelle, sans cesse modifiée par réaction à des événements internes ou externes, mais persistante et reconnaissable*». (194 or. *Op.cit.*)

Eta galdegin genezake, xaloki bezain zorrozki, behin honetaz gero: zein da *Harrieta* honen mito pertsonala? Ez daki; ez derantzu (gainera, baleki ere, ez lerantzuke; ez *Martin Bañez*-ek berak, ez besteok ere, solidaritate minimoa bederen bai baitugu oraindik elkarrekiko). Baina pistak, aztarrenak, nik uste, ugari utzi ditu hiru poema-liburuotan, eta prosazkoetan ere bai. Andozeko ibarrak, Lantainako alabak, Kiskalerrak, teluria krepuskularrak..., guzti horiek, eta beste askok, izan behar dute barne-loturaren bat.

Galdera *erantzungarriago* edo, behinik-behin, orokorrago bat egin dezagun, beraz. Ikusia dugunez, metaforak eta metonimiak behin eta berririo azaltzen zaizkigu mintzaira poetikoaren osagai funtsezkoen gisa... Eta zertan bereizten da, baldin bereizten bada, poeta gehientsuenon hitz egiteko manera estraino hau, metaforaz eta metonimiaz *josia* (sic), gaixo mental baten hizkera eldarniotsutik? Ez al dute biek eite patologiko nabarmen berdintsua, edo are berdina? Guy Rosolato kritikoak ez gaitu, ez, gehiegi lasaituko; hara zer dioen:

«El análisis de lo *histérico* y de lo *obsesivo* muestra que el uno pertenece a estructuras *metafóricas* y el otro a la estructura metonímica».

Beraz, jaun-andreok, kontuz ibili poetekin. Ez gara batere fidatzekoak. Literalki, hau da, literaz litera, burutik joanak gaude, antza. Izaki histeriko-obsesiboak, alajaina. Ulertzen? Nola hasiko nintzen, ba, ni gaur hemen, zertaz eta neure lanaz, «*ene uste apalean*» —«*dena den, badirudi ezen...*»— «*aldiz, beste honako barne-errima honi erreparatzen badiozue, esan genezake...*», eta gisa horretako akademizismo gizabidetsuak esaten? Ulertzen duzue, ezta? Liburu bakoitzean gutariko bakoitza hustu egiten da. Hustu egiten du bere barrua, erraiak mostradorera ateratzen ditu, brausta, gustatzen bazaizue, bale, eta bestela kale.

Nik uste dut idaztearen lantegi hau, izan ere, bi motatakoa dela: okindegia batetik, eta harategia bestetik (edo harakiritegia, nahiago baduzue). Ea esplikatzen naizen. Okindegia: narrazioa, fikzioa; hau da, norberaren kezka, pentsamendu, oroitzapen eta ametsei buruz norberarekin zerikusirik ez omen dukeen historia baten bitartez hitz egiteko —eta ondo hitz egiteko— abilezia. Harategia: poesia, lirika; hau da, norberari buruz —eta norberaren gogoz kontra sarritan— zuzenki hitz egiteko ingenuitatea, doi-doi hitz ederren, errimatu edo errimatuen, irudi/pantailaren moztorropean, historiarik eta ixtoriorik gabe. Sinplistegia? Baliteke. Baina antzeko zerbait dioela uste dut Cesare Paveseke ere, narratzaileak eta poetak konparatzerakoan, «*El arte de vivir*»eko pasarte honetan:

«Para cumplir el papel de puente entre relato y poesía se requiere astucia(...) (Narratzaile petoek) en lugar de derivar una grandeza de la violencia de los sentimientos, la derivan del acto de saber vivir. Esta base biográfica es la única cosa que tienen en común los líricos y los creadores —erreparatu nola ukatu egiten dien lirikoei sortzailetasuna, bera hain poeta ona izan arren, baina bistan da poetok histeriko-obsesiboak ezezik maniako-depresiboak ere bagarela-eta...— Pero mientras que para los líricos todo se extingue en esta violencia, para ellos, para los Maestros, el saber vivir es un arte que simplemente sirve para tornear el material humano, entregado a sí mismo, pulido, ultimado: puesto a disposición de todos. Así ellos desaparecen en la obra, mientras que los líricos se desfiguran en ella».

Nola lor dezake poeta batek bere poesiak irentsi eta suntsi ez dezan? Nola, sentimenduen bortiztasuna bortizkeria bihur ez dakion, boomerang demoniozko baten gisa? Nola, azken batean, idatzi daiteke poesiarik, *mintzoen mintzen* itsasoan ito gabe?... Erantzunak era eta hein askotakoak izan daitezke. Poema bat, denik eta sinpleena izanda ere, pluridimentsionala baita beti (edo «*izari-aniztuna*», *Maixu Beltz*-ak esango lukeenez). Mikro-narrazioaren dimentsioa, esate baterako, hortxe dago beti, poemaren barruan, eta berori lantzean, nolabait urrun daiteke poeta, arian-arian, lirismo hutsaren Labe Garaitik —eta larritasunaren galdatik, beraz—. Egituraketa ere hor dago, poemaren arkitektura, alegia: amiantozko traje berezien premiarik ere ez duzu berorretan iharduteko; eta errima eta erritmo eufoniko bila ibiltzea ere ez da entretenimendu makala izaten. Baina ez ahaztu: ez gara geu hitzaren jabe, alderantziz baizik. *Poesis* jokoan sartze hutsak joko horren arauak onartzen direla esan nahi du, ez dago gero atzera egiterik: ulertzen? Lehen genioen ez dagoela *fondo/forma - edukia/azala* eta gisa horretako dikotomia zaharrei eusterik. Eta horrek ze ondorio dakar? Ba, zera sinpleki: usterik gutxien duzunean beharbada, orduantxe hain zuzen linburtzen, iragazten, barren-datzen zaizula poemara zeure inkontzientea. Ez baikara hitzaren jabe, haren maizter baizik. Ustez artisautza hutsezko lan-keta *aseptikotan* ari zarela eta horra, derrepente, nondik eta nora ez dakizula, auskaloko noizko naufragiotako hondakinek egiten dizute jauzi paperaren edo macintosharen lerro etara. Eta hala behar du, gainera. Poema *pasamoduko* bat behinik-behin onduko badugu, *geureneko* fantasmak eskutxutik helduta paseatzera atera behar baititugu, ez dago beste erremediorik. Eta orduan, ah orduan: «*han ziraden suak eta garrak, han ziraden kainonazuak*»... Orduan, joan-etorriko bidaia egiten trebatu beharra duzu zeure burua, adiskide. Mito orfikoa, alegia: infernuetarako jaitsiera «kontrolatua», nolabait esanda. «*Regresión reversible*» deitzen diote batzuek. Zera, ikasi beharra dagoela maldan beheara jaisten, baina baita gora berriz itzultzen ere. Esaten erraza, eta egiten ez hainbeste, badakit; baina hor datza gakoa. Eta hor, bai, hortxe, eta ez ideologiaren mailan nire ustez, jokatzen du benetako paper erabakiorra *iro* -

nia-k. Ironia baita, edo nahi baduzu: nork bere buruaz barre egiteko ahalmen hori, izan ere, zoramenaren kontrako asegururik onena, eta halaber, poiesis-lana burutu ahal izateko lagungarririk leialenetakoa.

Ez baita *poiesis* delako gintza, inola ere, auto-torturarekin nahasi behar. Larritasunaren antidotoa den auto-estima konkistatzeko borroka grinatsua da, azken finean, ez besterik. Egia da larritasunarekiko egiten ditugun armistizioek, normalean, Sarajevokoek baino gutxiago iraun ohi dutela, edo hain hurbilera joan beharrik gabe, gure arbasoen garaiko (edo gaur egungo?) harako *Butroeko meniak* baino gutxiago, zeren *Butroezelangoa dan oroc daquie...* Baina hori bezain egia da, edo egiago, noizbait bederen, agian ehun orrialdetatik bakanen bat edo bestean bakarrik, baina lortzen dugula geure fantasiatzko *kreaturak*, hots, geure fantasmen, *antzaldatze hitz-egina*, agerpen katartikoa, geuretzat ezezik besterentzat ere esanguraz betea, arnas emailea, bizigarria. Eta horrek dakarren plazerra ez dago ez hitz bitan ez milatan esaterik, plazer guztiak, definizioz, ezin esanezkoak baitira. Gizarajoak, dena den, poesiak ezertarako balio ez duela diotenak; ez dakite zer galtzen duten.

Ez dizkizuet orain irakurriko, baina hemen idatzita uzten ditut Charles Mauronengandik hartutako pare bat pasarte, bata oso luzea, ederrak biak ere, artistaren *robot-arguzkia* (edo *argazki robotak?* nola da, Euskaltzaindia?) oso modu sakon eta sugerikorrean ematen digutenak:

«Le sens du réel révèle lentement à l'homme un univers qui ne l'aime pas. Les relations humaines, ou au moins certaines d'entre elles, gardent quelque chaleur, que l'agressivité et la mort dissipent pour une bonne part. Les relations avec l'inhumain, fascinantes et secrètement terrifiées pour les mentalités magiques, aboutissent normalement, chez les esprits religieux, au tremblement de Pascal, c'est-à-dire à une adoration transfixée de culpabilité, et, chez les esprits non religieux, à ce sentiment d'abandon et de solitude qui a marqué la philosophie scientifique de XIXème siècle et, après Nietzsche, l'angoisse existentialiste (...) La vie active l'efface (l'angoisse) aussi chez la plupart des hommes qui se passent alors aussi bien d'art ou que de philosophie ou de religion. Mais de toute façon, le sens du réel amène l'individu vivant

à constater une dyssymétrie entre lui-même et le milieu spatio-temporel où il baigne. Des deux termes, le second, c'est-à-dire le milieu, se révèle à la fois le plus puissant et le moins aimant, le froid l'emporte en lui, et donc la mort. Cette dyssymétrie tend à rompre notre équilibre psychique. Un mouvement de compensation doit nous inviter non pas à nier le réel au profit d'illusions ou d'hallucinations, mais à modifier le milieu. Nous le modifions, en effet, lorsque nous y introduisons ces objets de communion que nous créons nous-mêmes (...) L'art a pour but biologique de projeter autour de nous les manifestations, les images et les preuves d'un pouvoir de synthèse qui se confond avec la vie même et qui, depuis toujours, la maintient contre l'agressivité et le froid du monde spatio-temporel, contre la solitude et le morcellement. L'art affirme la communion possible et réelle entre l'objet le plus inanimé et le sujet le plus vivant. Et c'est bien pourquoi il exige, comme geste préalable, un repli affectif à la fois sur nos expériences vécues, notre histoire d'être vivant et sur nos réserves d'énergie —tel me paraît le sens de la régression réversible et créatrice. Le monde doit être modifié dans le sens où la vie le désire: encore faut-il éprouver ce qu'elle désire et comment elle réagit. Les outils, le langage dont la conscience se sert pour connaître la réalité sont inadéquats pour cette interrogation de la vie en nous mêmes. Il y faut un regard aveugle, sensible à toutes les nuances et les présences de la nuit. Il ne s'agit pas d'un don mystérieux, mais du développement d'une fonction normale, à peu près inusitée dans la vie active. La régression cependant ne signifie qu'un premier temps. Les images et les tendances profondes ainsi empruntées à l'inconscient sont projetées sur l'écran d'un langage, subtilement construit pour les traduire sans cesser de recueillir en même temps les suggestions de la pensée consciente.. La synthèse se fait au niveau de langage, et la structure de ce dernier (...) joue certainement un rôle par son pouvoir de combiner plusieurs logiques à la fois. Le moi orphique ne pense pas «inconscient» ou «conscient», mais «instrument» et crée ainsi la dimension nouvelle, où l'antithèse s'évanouit». (*Op. cit.*, 238-9 or.).

«Ainsi, je crois que l'être vivant, lorsqu'il acquiert le sens du réel, connaît d'abord un deuil, souffre une ruine intérieure. Le milieu, originellement la mère, se désanime, se révèle enfin comme espace-temps et même comme réalité sociale, moins vivant que l'individu. À travers le créateur, et pour maintenir son affirmation d'elle-même, la vie se projette alors dans le monde extérieur, en objets

prouvant une communion possible, enseignant à l'individu des nouvelles façons d'aimer et d'être d'accord avec l'univers. L'incons-cient paraît seul capable de fournir l'énergie propre à cette projection» .(*Op. cit.*, 240 or.).

ESPLORAZIO PERIPATETIKOA

Poeta baten obra zubi nimiño bat da, Eskritura deritzan mendi malkartsu eta lainotsuko amildegiren baten gainean soka eta ohol kolokariz egina. Esplorazio panoramikoak, sate-litetik edo hegazkinetik, *zoom* egokia erabiliz gero, agian foto-grafia dezake zubi hori. Baina, kontuz, zubi hori nolakoa den eta ertz biak zeintzuk diren ondo aztertu beharra dago. Ez du balio, eskuarki egin ohi den bezala, ertz bata Urlia poeta eta beste ertzak halako edo holako korrante-eskola-filosofia dela esateak. Obra poetikoak ez baitu zuzenean errealitatea-edo deitzen dugun horrekin zerikusirik. Esplorazio poetikoak eta patetikoak —*in situ* lurra zapalduz, apal eta zorrotz lan egi-nez— gehixeago hurbiltzen gaituzte xedera, eta zera erakusten: literatur objektu horrek, zubi horrek, bi ezponda batzen dituela, obraren *inmanentzia* alde batera eta autorearen *intentzioa* (neurri handi batean inkontzientea, poesian behintzat) beste aldera. Besterik ez; edo, hobeto esanda, ez gehiago, ez gutxiago. Baina, jakina, horrek ez du esan nahi «zubi» estraino hori, grabitate-legearen halabeharrari burla eginez, airean zintzilik dagoenik. Mendi horretan dago, Eskrituran, eta mendi hori paisaje eta orografia konkretu baten parte da: nahiz eta Olinpo beti lainopean omen dagoen, hara joandako esploradoreek diotenez, apenas bizi omen da bertan ezein jainko-jainkosarik. Gizakiak bizi dira han ere; gizakiak eta emakiak, of course. Zakarkiago esanda: poeta ez da poeta gau eta eguneroko 24 orduetan, beste edonor bezalakoxea da, pertsona bat, bere ideekin, bere maniekin, bere harremanekin, bere jarrerekin, bere ametsekin (hauetan. beharbada, besteak baino espezia-lizatuxeago). Baina, lagunok, pertsona horrek menditik kanpo dabilenean ageri duen edozein ezaugarri pertsona horren obra aipatzeko eta epaitzeko giltzarritzat hartzea iruzurra da, frau-

dea. Eta sarritan egiten da hori gure artean, sarriegitan, lehen e re esana dudanez, *y así nos luce el pelo*, beno, daukatenei behintzat; neri ezta hori ere.

Politika, filosofia, ideologia, kontzientziaren eta gizarte-ihar- dueraren eremuan gabilitza, beraz. Honetaz ere zerbait esan beharko, ba. Gai hauetan *Parlamentox* dut bozeramaile ofi- ziala, neure ni soziopolitikoaren ordezkari gisa: pasako al diot berari mikrofonoa?... Hum, ez dut oso aurpegi entzun-goserik ikusten zuen artean... Zergatik ote? Hain desprestigiaturik al daude, ba, politikarien hitzak?... Bai, badakit baietz, eta kez- katu egiten nau; ez da batere seinale ona, justifikatua ez dagoe- nik ez badiot ere.

Teorizazio nekosotan barrena abiatu ordez, anekdota xume bat, baina mamitsua, nik uste, kontatuko dizuegu jarraian *Parlamentox*-ek eta biok (*Martintxok? Martintxo*-k ez, auskalo non dabilen honez gero, lehen egin diodan purrustadaz geroztik: joan beharko dut gero, berriro, bere bila, horko pasabide, estolda eta labirintotan barrena). Gabriel Celayaren hileta-omenaldia zen, Hernaniko Udaletxean. Erdal esaera anker baten legea betez, hantxe ari ginen «*autoritateok*» pastatxo batzuk jaten-eta, kafes- nea hartzen-eta, berriketan: «*kaixo, zer moduz*», «*hementxe*», «*hau ere joan dela-eta*»... Hori bai, segizio behar den bezalako bati zor zaion barbaro leun eta aiutua errespetatuz beti ere. Aldameneko aretoan, Gabrielen errautsak ontzi batean, lorez gainezkako mahai baten gainean. Eta noizbehinka, memorian, Paco Ibañezen ahotsaz, errauts haiek kantari: «*Maldigo la poe - sia concebida como un lujo cultural por los neutrales / que laván - dose las manos se desentienden y evaden..*». Ezagun bat hur- bildu zitzaidan, emakumea, izenik ez dut esango, literaturza- lea, argia, kultua: «*zer moduz?*», «*ondo eta zu?*», «*oye, una cosa, y perdona que te lo diga así, a bote pronto...*», hantxe zebilen Hernaniko alkatea ere, HBkoa —arteana Ajouria-Eneako pak- tua ez izaki, nonbait, D´Hondt legea baino inportanteago—, korbata eta guzti, halaxe esan berria nion: «*dotore hago, hori duk hori benetako alkate izatea*», «*etzakela adarrrik jo*» hark ostera, *gorroto diot korbatari, azken reduktoa da, no pasarán*, azken sin- boloa, baina une hartan emakume hura ari zitzaidan hizketan,

*a bote pronto: «¿cómo así te has podido meter en política?». «Pues?...»- nire Martintxo tontolapiko honek galdera inuxentea. «Porque me parece que te estás prostituyendo». Txan-txan. Bihotza taupaka. Ahoa bete hortzekin. Holakoetan, gainera, *Parlamentox* honek, zenbaitetan hain harro eta distiratsu dirudien honek, huts egiten dit, erreflexurik gabeko boxeolari baldarraren modura: makina bat aldiz haserretu izan naiz berarekin horrexegatik, eta fuerte gainera. Ez dakit zer erantzun nion *bote pronto*-ari. Ezer ganorazkorik ez, behintzat. Gero bai, Santa Barbara mendian, Gabrielen errautsak haizetaratu genituenan —«*agur, Celaya, que te sea leve el viento de esta tu Eskadi, tan pequeña, como decías tú*», xuxurlatu nuen neure artean, nire otoitzek ahaztua baitute aspaldi harantzagoko heldulekurik—, orduan bai, otu zitzaidan eman beharko niokeen erantzun egokia: «*Es terrible que me digas eso precisamente hoy, en el homenaje póstumo a Gabriel Celaya*». Eta ukabila estutu nuen, ezkerrekoa gainera, poltsikoaren barruan: eta ez da metafora, behingoz, oraingoan ez, Paco Ibañezek errauts-ahotsaz nire oroimenean kantari segitzen zuen bitartean: «*maldigo la poesía de quien no toma partido, partido hasta mancharse*». Eta ez dakit zergatik, beno bai, garbi dago: errautsak, haizea..., ba, kuestioa da «*Lo que el viento se llevó*» pelikulaz gogoratu nintzela, eta Clark Gable, eta hegoaldeko errebeldeak, eta yanki harropuztuak gerra irabaztear, eta Scarlett O' Hara (hala deitzen zen neska, ezta?), eta eszena artxifamatu hartaz, eskailerakoaz ez, besteaz, neskak arrastiriko kontrargitan juramentua egiten duenekoaz, bere lurra ez duela inoiz abandonatuko, eta hori dena.*

Gure belaualdikoen txorakeriak, noski. Barka, gure belaualdiko batzuen txorakeriak, ze beste batzuk, listoak, aspaldi konturatuak baitira «*que eso ya no se lleva*». Zeharo txotxinduta gu, nonbait. Urte gutxi barru, asilora sartzen gaituzuenan, etorriko zarete sikira guri bisitatxoren bat edo beste egitera, ezta? O rdurako espero baitut gure arteko gorroto eta ezinikusi interbelaualditarrak apalduta egongo direla, eta denok, zuek eta gu, nolabait parra, ez da hala, gazteok?: guk zuei lanposturik ez, eta zuek guri pentsiorik ez, *en paz*. Kontatuko dizkizuegu orduan *batallita* batzuk agian, ordainetan.

Baina oraindik ez, oraindik burua nahiko argi daukagu, gure edaderako, noski. Eta bizpahiru gauza esan beharra ere bai. Bat, hauxe, *Maixu Beltz*-aren aldetik. Nik inoiz ez dut «*errealismo sozialista*»ren apologiarik egin. Berlingo harresia eraitsi baino dezente lehenagotik ere, batzuk bagenekien, Joxe Azurmendi intelektual euskaldun erraldoi horren lanei esker batik-bat, «*errealismo*» hori ez zela ez oso «*osasuna*»tsua ezta oso «*athletic*»oa ere. Goitik behera jipoitu zuen estetika kamuts hori gure Joxek bere liburu niretzat guztiz gogoangarri haietan: «*Artea eta Gizartea*», «*Errealismo sozialistaz*», baita «*Zer dugu Orixeren alde*»/«*Zer dugu Orixeren kontra*» diptiko eder hartan ere, baina hori bai, marxismoak, besteak beste, erakutsi digun tresnarik estimagarriena erabiliz, dialektika.

Ze ren egia baita perspektiba genetiko batetik arte-obra bat garai eta klase sozial baten ideologiaren ispilu dela, baina hori baino egiago esplikazio horrek ez duela ukitzen, oso urrutitik baizik, obra horren literaturtasuna. Eta hau bezain egia idazleak, edota artistak oro har, gizabanako normal baina bitxi horrek, produkzio-mota berezi bat mamitzen duela: objektu estetikoak fabrikatzen ditu. Lukács filosofo marxistak ederki asko aztertu zituen berezitasun horiek, oker ez banago. Oso urrutira eramango gintuzke produktu horrek artistaren eskue-tatik irten ondoren nolako ibilbidea egiten duen aztertzeak; horregatik, gera gaitetzen bakarrik, eta une batez, obraren genesian, sorkuntzan bertan. Eta hor niretzat garbi dago, neure eta besteren esperentziaz, idazleak «*des-referentzializazio*» p rozesu bat bizi ohi duela, eta bizi behar duela, obra ernaltzen duen bitartean. Bai, beharrezkoa da marfilezko dorrea, zentzu horretan (*Parlamentox* p rotestaka ari zait, baina bertin da). Bai, beharrezkoa da Atxagak, ez dakit hitz honekin baina, aipatzen duen urruntasun edo ekidistantzia hori, nahiz eta, erne, aldez aurretik denok jakinaren gainean egon behar dugun hori ezinezkoa dela funtsaren funtsean.

Zeren produkzio estetikoa egiterakoan ideologia ez baita desagertzen. Ezta poemarik hermetikoena egiten ari garenean ere. Ideologia inkontzienteraino ere sartua baitaukagu, barne-muinetaraino, *beldur gisa* (*Don Beldur*, bai, Bernardo: zorio-

nak, erdi-erdian asmatu duk), *autozentsura gisa*, *fantasia objektual gisa*: eta gaur egungo gizakiok, gainera, uste dut gure aurrekoek baino gehiago, masa-kulturako komunikabideen tiraniaren eraginez. Hemendik, premisa hau onartzen bada behintzat, eta beste honako hau gaineratzen: «*la ideología dominante es la ideología de la clase dominante*» (niretzat axioma-balioa duena), ondorio guztiz larri bat jaulkitzen da, nik uste. Honako hau: *kontraktorik demostratzen ez dugun bitartean, hots, kontzientziazko faktore zuzentzaile «x» batzuen bitartez geure berezko (sasi-berezko!) iharduna gainbegiratzen ez badugu, ideologia dominantea erreproduzitu, birsortu, hedatu egiten dugula*. (Baita hik ere, Bernardo, konbentzionalismo onartezin batez, hire nobelako polizia-buruak ate-atzeko poemak irakurtzen jartzen dituanen —zein hizkuntzatan?—, eta sekula erreallitate gordinean gertatzen ez den ikertzailetasun sherlock-holmistic eskisito batez jokarazten dituanen, zinez polizia *demokratikoak* bailiran, nahiz eta hik jakin, primeran jakin ere, *ez direla*; baina, jakina, hire eta denon baitako *Don Beldurrek*, kasu honetan gainera, nik uste, oharkabeko *Arratoiz* mozorroturik, aholkatzen dik leundu egin behar duala haien irudia, haien gehiegikeriak eta bidegabekeriak *Ezpainas* bezalako tipoen jokabide bakantzat adierazi behar dituala, eta ez *Espainia* osoarena, ez sistema osoarena; eta, jakina, badakik, edo sumatzen duk, sistema osoaren kontra ezin haizela borrokatu...).

Nik ez dakit ditxosozko Maiatza-68ko (Pariseko zer hura) eta zinezko Ekaina-68ko (Txabi Etxebarrietaren heriotza) belaualdikoak omen garenok ~~marxismo~~-feudianismo-estrukturalismoaren arteko sintesi ezinezkoaz oraindik kutsatuegirik gauden ala ez; baliteke. Auskalo honez gero Marcuse hura non ote dagoen; hila ez badago, zeharo itzalia bai behintzat. Eta Althusser?: berau ere zendua, bere emaztea burko batez itoarazi zuelako, psikiatriko batean bere bizitzako azken urte tristean eman ondoren. Baina, zer nahi duzue esatea, agian denok nork geure aldiari diogun *amor fati* delakoa izan daiteke, baina iruditzen zait, ahalegin teoriko sakon eta zorrotz haien aldean, oraingo postmoderniaren filosofia guztia, eta bereziki, berorren ondoriozko errezetario estetiko ergela, oilo-zirina besterik ez dela. Lipovetsky-k edo dena delako horrek lipotimia sorta-

razten dit. «Intimismoa» eta «samurtasuna». Baita zera ere. Paulovent txakurrak baino kondizionatuago gaude gizarte mediatiko honetan, eta «intimismoa», horraatik. Kapitalismo multinazionalaren fase ultra-lehiakor eta ultra-antihumano honetan, eta «samurtasuna». Ederki eman ere. «*De qué vas, tío?*», zuek gehienok bezala langabezira eta nazkara kondenatuta dauden nire seme-alabek esango luketen bezala —bai, Jon, garai txarrak dira seme-alabei nanak kantatzeko—. «*Ya ninguna ideología política es capaz de entusiasmar a las masas*» —omen dio Lipovetsky delako horrek. Gezurra. Faxismoa, arrazismoa, xenofobia, eta berauen ondoriozko basakeriarik gordinena bizi-bizirik baitaude berriro Europa honetan; Sarajevo, Tuzla, Mostar edo Gorazdeko mendi-magal elurtsu eta odoltsuak lekuko, beste hainbaten artean. Berriro «*garai txarrak oraingo hauek lirika-arentzat*», adiskide.

Eta berriro Cesare Pavese, faxismoaren kontra partisano ibilitakoa bera, oker ez banago, eta berriro poetaren angustia, poetaren korapilo askaezina:

«...todo en la historia es revolucionario; incluso una renovación, un descubrimiento, imperceptibles y pacíficos. Fuera, pues, también el prejuicio de la renovación moral que necesita (tal vez por parte de otros, de los activos) la acción (...) Yo debo contentarme contenido en cada una de mis poesías, y mostrar mi renovación moral en la humildad con que me someto a este destino, que es mi naturaleza. Lo cual es muy razonable. Siempre que no sea pereza o cobardía.»

Eta horregatik esan behar dut, ez naizela damutzen poeta ganboarra izateaz, —hots, ganboarra: Gaztelako Koroarekiko subditotasuna inondik inora onartzen ez duena, besteak beste—, *Ulster*-etik *Ustelraino*ko bizitza-bidean, *Josu-bar-Joseph*-ez gorrotorik ez amodiorik gabe. Eta batzuetan adjektiboak sustantiboari segada jartzen badio ere, hor nonbait, Arrasate eta Garagartza artean, *Martin Bañez* prest dagoela Olasoneko aulkian lanean jarraitzeko. Baldin, gaurko saioan, neure baitako *Martintxo* hori gehiegi hilduratu ez badut; ez ahal nuen, behintzat, guztiz hilko. Zeren, hala gertatzera, *Antxa Otsoa Ozaeta*-ko-ak etsi egin beharko bailuke Ariadnaren haria bilatze-lane-

tan, eta nire *Hirugarren Gizona* Vienako estolderietatik erreskatatze-ahaleginetan: berau gorpu aurkituko balu, negar batean emango lituzke bere gainerako gau eta egunak, *esku batean gezia/ bestean zuzi irazekia, Aramaio —dabenak ez bemaio—* erretzeko kemenik ere gabe. Espero dut, desio dut, hala ez gertatu izana. Zeren bestela, alferrik geldituko bainaiz kanposantuko panteoiaren ondoan zigarro bat erretzen: *Scarlett O'Hara* nirealdamenetik pasako da jaramonik egin gabe (peli-kulaz nahasten ari naiz, baina berdin da). Denok, azken finean, *Martin Bañez* baitugu maite kuttuna, eta ez *Maixu Beltz-Parlamentox* bikote berritsu, jasangaitz eta, hori bai, borondate oneko hau. Mila esker denoi, zuen egonarriarengatik.

1. Deustuko Unibertsitatean, 1994ko martxoaren 10ean, irakurritako testua.